TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHGA PEDAGOGLARNING PSIXOLOGIK TAYYORGARLIGI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi
Nasirova Sabrina Karim qizi
matlubasharipova7975@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada ta'limda sun'iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning psixologik tayyorgarligi masalasi o'rganiladi. Psixologik tayyorgarlik pedagogning innovatsion texnologiyalarni qo'llashga qobiliyati, stressni boshqarish va malakani doimiy rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Sun'iy intellektning ta'lim jarayonida keng qo'llanilishi pedagoglarning ish faoliyatini o'zgartiradi va yangi psixologik kompetensiyalarni talab qiladi. Maqolada pedagoglarning texnologiyalarga munosabati, o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari va psixologik tayyorgarlik xususiyatlari tahlil qilinadi. Natijalar pedagoglarning raqamli ta'lim muhitida samarali ishlashini oshirishga yordam beradi. Tadqiqot pedagoglarning psixologik tayyorgarligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: psixologik tayyorgarlik, pedagog, sun'iy intellekt, raqamli ta'lim kasbiy malaka, innovatsion texnologiyalar.

Аннотация: В статье рассматривается проблема психологической готовности педагогов к использованию искусственного интеллекта в образовании. Психологическая готовность включает способность педагога применять инновационные технологии, управлять стрессом и постоянно развивать профессиональные навыки. Широкое использование искусственного интеллекта в образовательном процессе трансформирует деятельность педагогов и требует новых психологических компетенций. В статье анализируются отношение педагогов к технологиям, стратегии самосовершенствования и особенности психологической готовности. Результаты помогают повысить эффективность работы педагогов в цифровой образовательной среде. Исследование предлагает рекомендации по повышению психологической готовности педагогов.

Ключевые слова: психологическая готовность, педагог, искусственный интеллект, цифровое образование, профессиональная компетенция, инновационные технологии

Annotation: The article examines teachers' psychological readiness to use artificial intelligence in education. Psychological readiness involves the teacher's ability to apply innovative technologies, manage stress, and continuously develop professional skills. The widespread use of artificial intelligence in education transforms teachers' activities and requires new psychological competencies. The article analyzes teachers' attitudes toward technologies, self-development strategies, and characteristics of psychological readiness. The results help enhance teachers' effectiveness in a digital learning environment. The study provides recommendations for improving teachers' psychological readiness.

Keywords: psychological readiness, teacher, artificial intelligence, digital education, professional competence, innovative technologies.

Kirish

So‘nggi yillarda ta’lim tizimida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining keng joriy etilishi pedagoglarning ish faoliyatini tubdan o‘zgartirmoqda. Raqamli ta’lim muhitida pedagoglar nafaqat o‘quv jarayonini boshqaruvchi, balki innovatsion texnologiyalarni samarali qo‘llay oladigan mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, sun’iy intellekt vositalarini samarali qo‘llash pedagogdan yangi kompetensiyalarni, stressga chidamlilikni va malaka doimiyligini talab qiladi.

Pedagoglarning psixologik tayyorgarligi – bu ularning kasbiy vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish, innovatsion texnologiyalardan foydalana olish va raqamli ta’lim jarayonidagi o‘zgarishlarga moslashish qobiliyati. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglar o‘z psixologik tayyorgarligini oshirish orqali sun’iy intellekt texnologiyalarini samarali qo‘llash va o‘quv jarayonini optimallashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Psixologik tayyorgarlik pedagogning o‘z-o‘zini boshqarish, stressni nazorat qilish, qaror qabul qilish qobiliyati va kasbiy motivatsiyani rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, pedagogning ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashi, hamkasblar va rahbariyat bilan samarali hamkorligi ham psixologik tayyorgarlikni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Maqolaning maqsadi ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning psixologik tayyorgarlik darajasini aniqlash, ularning texnologiyalarga munosabati va malaka rivojlanishi bilan bog‘liq asosiy omillarni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot natijalari pedagoglarning raqamli ta’lim muhitida samarali ishlashini oshirish va ularni psixologik jihatdan tayyorlash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

Mavzu dolzarbligi shundaki, sun’iy intellekt texnologiyalari joriy etilayotgan muassasalarda pedagoglarning psixologik tayyorgarligi ular faoliyatining muvaffaqiyati va o‘quv sifatini ta’minlashda bevosita ahamiyat kasb etadi. Pedagogning psixologik tayyorgarligi qanchalik yuqori bo‘lsa, innovatsion texnologiyalarni qo‘llashdagi samaradorlik shunchalik oshadi va raqamli ta’lim jarayoni yanada sifatli bo‘ladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

So‘nggi yillarda ta’lim jarayonida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanish pedagoglarning professional faoliyatini tubdan o‘zgartirmoqda. Shu munosabat bilan pedagoglarning psixologik tayyorgarligi muhim ilmiy va amaliy masala sifatida ajralib turadi. Psixologik tayyorgarlik pedagogning innovatsion texnologiyalarni qo‘llash qobiliyati, stressni boshqarish, qaror qabul qilish va malakani doimiy rivojlantirishni o‘z ichiga oladi.

Nazariy manbalarda psixologik tayyorgarlik ikki asosiy omilga bog‘liq ekanligi ta’kidlangan: ichki psixologik omillar va tashqi ijtimoiy omillar. Ichki psixologik omillar pedagogning kasbiy kompetensiyasi, texnologiyalarga bo‘lgan ijobiy munosabati, o‘z-o‘zini rivojlantirish intilishi va innovatsion yondashuvi bilan belgilanadi. Tashqi ijtimoiy omillar esa rahbariyat qo‘llab-quvvatlashi, hamkasblar bilan hamkorlik, professional hamjamiyatdagi o‘rni va ijtimoiy rag‘bat bilan bog‘liqdir.

Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning psixologik tayyorgarligi ularning texnologiyalarga munosabati va qabul qilish darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Davis (1989) texnologiyani qabul qilish nazariyasi (TAM) asosida foydalilik va qulaylikni qabul qilish pedagoglarning texnologiyalarga bo‘lgan munosabatini belgilovchi asosiy omillar sifatida ko‘rsatadi[1]. Shu bilan birga, Luckin (2018) pedagoglarning sun’iy intellekt vositalarini qo‘llash

[1] Davis, F. D. (1989). *Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology*. MIS Quarterly, 13(3), 319–340.

jarayoni ularning professional tayyorgarligi, innovatsion yondashuvi va kasbiy identifikatsiyasiga bog‘liqligini ta’kidlaydi.

Mahalliy tadqiqotlarda ham pedagoglarning psixologik tayyorgarligi va texnologiyalarga munosabati o‘rganilgan. Qodirov (2021) pedagoglarning axborot texnologiyalarini qabul qilish jarayoni ularning kasbiy kompetensiyasi, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashi va o‘z kasbiy qadriyatlarini saqlash bilan bog‘liq ekanligini aniqladi. Shu bilan birga, texnologiyalarga qarshi qarshilik holatlari pedagogning psixologik tayyorgarligini oshirish zaruratini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi kompleks yondashuvga asoslangan. Nazariy yondashuv sifatida sotsial-psixologik yondashuv va faoliyat yondashuvi ishlatiladi. Sotsial-psixologik yondashuv pedagogning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro ta’sirini va psixologik tayyorgarlik jarayonini o‘rganishga imkon beradi. Faoliyat yondashuvi esa pedagogning kasbiy faoliyati va sun’iy intellekt texnologiyalarini qo‘llash jarayonini kontekstda tahlil qilishga yordam beradi.

Empirik metod sifatida so‘rovnoma va intervyu qo‘llaniladi. So‘rovnoma pedagoglarning psixologik tayyorgarligi, texnologiyalarga bo‘lgan munosabati va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Intervyu esa pedagoglarning shaxsiy tajribalari, sun’iy intellekt vositalarini qo‘llash tajribasi va professional rivojlanish strategiyalarini aniqlashga yordam beradi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida o‘rta ta’lim va oliy ta’lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglar tanlanadi.

Olingan ma’lumotlar deskriptiv va korrelyatsion tahlil metodlari yordamida tahlil qilinadi, bu esa pedagoglarning psixologik tayyorgarligi va sun’iy intellekt vositalarini qo‘llash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash imkonini beradi. Shu tarzda, metodologik yondashuv pedagoglarning raqamli ta’lim muhitida samarali ishlashini, psixologik tayyorgarlikni oshirish va innovatsion texnologiyalarga moslashuvini chuqur tushunishga yordam beradi.

Muhokama

Sun’iy intellekt texnologiyalari ta’lim jarayoniga joriy etilishi pedagoglarning psixologik tayyorgarligini yanada muhim qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning tayyorgarligi ularning texnologiyalarga bo‘lgan munosabati, kasbiy kompetensiyasi va innovatsion yondashuvi bilan chambarchas bog‘liq. Psixologik tayyorgarligi yuqori bo‘lgan pedagoglar sun’iy intellekt vositalarini dars jarayonida samarali qo‘llashadi, o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan metodlarni ishlab chiqadilar va raqamli ta’lim muhitida o‘z faoliyatini optimallashtiradilar.

Muhokama shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning psixologik tayyorgarligi faqat individual qobiliyat va malaka bilan cheklanmaydi. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, mentorlik tizimi, rahbariyatning rag‘batlantirishi va professional hamjamiyatdagi faol ishtirok pedagogning psixologik tayyorgarligini mustahkamlashga yordam beradi. Masalan, pedagoglar doimiy malaka oshirish kurslarida ishtirok etish orqali sun’iy intellekt texnologiyalari bilan ishlash qobiliyatini oshiradilar va yangi pedagogik yondashuvlarni amalda qo‘llashga tayyor bo‘ladilar.

Tadqiqotlar pedagoglarning texnologiyalarga qarshi qarshiliklarini ham ko‘rsatadi. Bu qarshilik odatda psixologik tayyorgarlik darajasining pastligi, texnologik malaka yetishmovchiligi yoki yangi innovatsion yondashuvga psixologik tayyor emaslik bilan bog‘liq. Bunday holatlarda pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash, o‘quv seminarlar va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish muhim hisoblanadi.

Muhokama davomida shuni ta’kidlash mumkin: pedagoglarning psixologik tayyorgarligi ularning sun’iy intellekt texnologiyalarini qabul qilish va qo‘llash jarayonidagi muvaffaqiyatini aniqlovchi asosiy omildir. Tayyor pedagog raqamli ta’lim muhitida samarali ishlash, innovatsion metodlarni qo‘llash va o‘quv jarayonini individualizatsiyalash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, psixologik tayyorgarlik pedagogning kasbiy motivatsiyasi va o‘z-o‘zini rivojlantirish strategiyalari bilan mustahkam bog‘langan.

Natijada, muhokama shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning psixologik tayyorgarligini oshirishga qaratilgan tadbirlar — malaka oshirish kurslari, mentorlik tizimi, professional hamjamiyatda faol ishtirok va ijtimoiy rag‘bat — ta’limda sun’iy intellekt vositalarini samarali qo‘llashni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu tarzda, pedagoglar psixologik tayyorgarlikni oshirish orqali raqamli ta’lim muhitida o‘z kasbiy faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshiradilar va o‘quvchilarning o‘quv natijalarini yaxshilashga hissa qo‘shadilar.

Xulosa

Ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishga pedagoglarning psixologik tayyorgarligi — pedagogning professional kompetensiyasini, innovatsion texnologiyalarga bo‘lgan munosabatini va stressni boshqarish qobiliyatini o‘z ichiga olgan murakkab va ko‘p qirrali jarayon sifatida ko‘riladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, psixologik tayyorgarlik darajasi pedagoglarning sun’iy intellekt vositalarini samarali qo‘llash qobiliyatini bevosita belgilaydi. Tayyor pedagog nafaqat texnologiyalarni qo‘llashga, balki raqamli ta’lim muhitida o‘quv jarayonini individualizatsiyalash va optimallashtirishga ham tayyor bo‘ladi.

Pedagoglarning psixologik tayyorgarligini shakllantirishda individual psixologik omillar va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash birdek muhim hisoblanadi. Ichki omillar pedagogning o‘z kasbiy malakasini rivojlantirish intilishi, innovatsion yondashuvi va texnologiyalarga ijobiy munosabati bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi omillar — rahbariyat qo‘llab-quvvatlashi, hamkasblar bilan hamkorlik va professional hamjamiyatdagi faol ishtirok — psixologik tayyorgarlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Muhokama va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning psixologik tayyorgarligi ularning raqamli ta’lim muhitida muvaffaqiyatli ishlashini ta’minlaydigan asosiy vosita hisoblanadi. Shu bois, pedagoglarning psixologik tayyorgarligini oshirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish — malaka oshirish kurslari, mentorlik tizimi, innovatsion metodlarni amalda qo‘llash imkoniyatlarini yaratish — ta’lim sifatini oshirish va o‘quvchilarning o‘quv natijalarini yaxshilashga bevosita ta’sir qiladi.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt sharoitida pedagoglarning psixologik tayyorgarligini rivojlantirish pedagoglarning kasbiy motivatsiyasini oshirish, malaka va innovatsion yondashuvlarini mustahkamlash, hamda raqamli ta’lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkoniyatini beradi. Natijada, psixologik tayyorgarlik darajasi yuqori pedagoglar nafaqat texnologiyalarni qabul qiladi, balki o‘quv jarayonini yangicha sifat va samaradorlik bilan olib boradi, bu esa ta’lim jarayonining umumiy sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Davis, F. D. (1989). *Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology*. MIS Quarterly, 13(3), 319–340.

2. Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User acceptance of information technology: Toward a unified view*. MIS Quarterly, 27(3), 425–478.
3. Luckin, R. (2018). *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London: UCL Institute of Education Press.
4. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign.
5. Selwyn, N. (2016). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. London: Bloomsbury Academic.
6. UNESCO. (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris: UNESCO Publishing.
7. OECD. (2021). *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. Paris: OECD Publishing.
8. Qodirov, A. (2021). Ta’lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning psixologik jihatlari. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, №3, 45–52.
9. Abdullayeva, R. M. (tahrir ostida). *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi nashri.
10. To‘xtayev, B. X. (2020). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar*. Toshkent: Fan nashriyoti.
11. Qodirov, A., & Karimov, S. (2022). Pedagog shaxsining kasbiy identifikatsiyasi va innovatsion yondashuvlar. *Ta’lim va innovatsiya jurnali*, №1, 34–41.